

Натаніель Готорн

Будинок
із сімома
башточками

Харків
«ФОЛІО»
2024

ПЕРЕДМОВА

Коли письменник називає свій твір романом, то на-вряд чи потрібно завважувати, що він хоче претендувати як на певну широту своїх поглядів, так і матеріалу, на який не зважав би, якби лише стверджував, що пише роман. Вважається, що остання форма композиції спрямована на дуже докладну точність не просто можливого, а й імовірного та звичного перебігу людського досвіду. Перший — хоч, будучи витвором мистецтва, він повинен жорстко коритися законам, і хоч він невибачне грішить так, що може відхилитися від правди людського серця — має цілковите право представляти цю правду за певних обставин, значною мірою, за власним вибором або уявою письменника.

Крім того, якщо автор вважає за потрібне, він може відповідно керувати своїм середовищем, щоб виокремити або пом'якшити світло, а також поглибити та збагатити відтінки зображення. Поза сумнівом, письменник учинить мудро, якщо дуже помірковано використає викладені тут привілеї й особливо замішає дивовижне радше як легкий, делікатний і непроникний смак, ніж будь-яку частину справжньої субстанції страви, запропонованій громадськості. Однак навряд чи можна

сказати, що письменник учинив літературний злочин, навіть якщо й знехтував цим застереженням.

У цій праці автор запропонував собі — проте, з яким успіхом, на щастя, вирішувати не йому — непохитно дотримуватися своїх застережень. Думка, з якої ця казка підпадає під романтичне визначення, полягає в спробі пов'язати минулий час із теперішнім, що стрімко відлітає від нас. Це легенда, що тягнеться з епохи, яка тепер сіріє вдалині, до нашого власного білого дня й приносить із собою частину свого легендарного туману, яким читач, за власним бажанням, може або знехтувати, або дозволити йому майже непомітно витися навколо героїв і подій задля мальовничості. Можливо, це виклад, зітканий із такої скромної текстури, що потребує цієї переваги та водночас робить її важчою для реалізації.

Багато письменників наполегливо наголошують на якійсь певній моральній меті, до якої, як вони стверджують, скеровують свої твори. Щоб не бути недосконалим у цьому, автор забезпечив себе мораллю — істиною про те, що неправильні вчинки одного покоління живуть у наступних і, позбуваючись усіх тимчасових переваг, стають кришталево чистими. Він відчув би надзвичайну насолоду, якби цей роман міг переконати людство — чи хоч якусь окрему людину — у безглуздість звалювати лавину нечесно здобутого золота чи нерухомості на голови нещасного потомства, тим самим калічити й розчавлювати його, доки накопичена маса не буде розсіяна за межами своїх первісних атомів.

Правду кажучи, він не має достатньої фантазії, щоб підлещуватися навіть найменшою надією такого ґатунку. Коли романи справді чогось навчають або справля-

ють якусь ефективну дію, то зазвичай це відбувається через набагато витонченіший процес, ніж уявний. Свого часу автор вважав навряд чи вартим припікати історію своєю мораллю, як залізним прутом, краще це робити, встромляючи шпильку в метелика, тим самим одразу позбавляючи його життя і змушуючи його застигнути в незграбній і неприродній позі. Висока правда, достоту чесно, тонко та майстерно впроваджена, яскравіючи на кожному кроці й увінчуючи остаточний розвиток художнього твору, може додати мистецької слави, але ніколи не буває правдивішою та зрідка очевиднішою на останній сторінці, ніж на першій.

Можливо, читач захоче вибрати реальну місцевість для уявних подій цієї розповіді. Якби це дозволяв історичний зв'язок, який, хоч і незначний, але таки був істотним для її плану, автор дуже охоче уникав би чогось подібного. Не кажучи вже про інші заперечення, він піддає романтику негнучкій і надзвичайно небезпечній критиці, приводячи фантазійні картини сливе в позитивний контакт із реаліями цього моменту. Проте в його завдання не входило ні описувати місцеві звичаї, ні жодним чином втручатися в характеристики громади, до якої він плекає належну повагу та шанобливе ставлення.

Він сподівається, що його не вважатимуть невибачне образливим, коли він прокладає вулицю, що не порушує чийсь приватні права, привласнює багато землі, яка не мала видимого власника, і споруджує будинок із матеріалів, які колись використовували для створення повітряних замків. Персонажі оповідання — хоч вони й видають себе давньою стабільністю і видатними вчин-

ками — насправді створені самим автором або поєднані з іншими; їхні чесноти не можуть залишити відблиску, а їхні вади найвіддаленішою мірою призводять до дискредитації поважного міста, мешканцями якого вони себе вважають. Тому автор був би радий, якби, особливо в тому кварталі, на який він натякає, цю книжку можна було б читати суто як роман, що набагато тісніше пов'язаний із хмарами над головою, ніж із будь-якою частиною реальної території округу Ессекс.

Ленокс, 27 січня 1851 р.

Розділ I

СТАРОВИННИЙ РІД ПІНЧОНІВ

В одному з міст Нової Англії на одній із вулиць стоїть старий дерев'яний будинок із сімома гострими шпилями, або, краще сказати, башточками, що розташовані навколо важкого комина в напрямках різних країн світу. Вулиця називається Пінчонів, будинок теж називається Пінчонів, і розлогий в'яз, що стоїть перед входом і відомий кожному хлопчиську в місті, також називається в'язом Пінчона. Коли мені трапляється бувати в цьому місті, я майже щоразу неодмінно завертаю на вулицю Пінчонів, щоб пройтися в тіні цих двох старезних пам'яток — розлогого дерева й побитого негодами будинку.

Вигляд цієї поважної будівлі завжди справляв на мене враження людського обличчя: я не тільки бачив на його стінах сліди від осінніх дощів і літньої спеки, вони розповідали мені про тривале кипіння людського життя в їхньому внутрішньому просторі та про мінливості, яких зазнавало їхнє життя. Якби розповісти про неї з усіма подробицями, то ця оповідка склала б повість не лише цікаву та повчальну, а й чудову. Понад те, продемонструвала б і деяку єдність, що, мабуть, могла б видатися справою художника. Проте така історія уви-

брала б ланцюг подій, що траплялися впродовж двох століть, а її подробиці заповнили б грубезний фоліант або таку кількість томиків у дванадцятку частку аркуша, яку навряд чи було б розсудливо присвятити літописам усієї Нової Англії такого періоду. Тому потрібно якомога більше стиснути перекази про стару оселю Пінчонів, названу Будинком із сімома башточками.

Ми почнемо дію нашої повісті в епоху не надто віддалену від теперішнього часу, а поки що розповімо в короткому нарисі про обставини, серед яких був закладений фундамент будинку, і кинемо побіжний погляд на його дивну зовнішність і на його почорнілі, особливо від східного вітру, стіни, на яких місцями проступила вже, так само як і на покрівлі, зелень моху. Однак наша повість матиме зв'язок зі справами давно минулих днів, з людьми, звичаями, почуттями й думками майже зовсім забутими. Якщо нам вдасться передати все це читачеві достатньо зрозуміло, то він побачить, як багато старого матеріалу належить до найсвіжіших новинок людського життя. Ба більше, він збагатиться важливим вченням, що справи минулого покоління є насінням, яке може й має дати добрий або поганий плід у віддаленому майбутньому, що разом із тимчасовими посівами, які зазвичай називають засобами до життя, люди неминуче сіють рослини, яким призначено розвиватися і в їхньому потомстві.

Будинок із сімома башточками, попри свою видиму давнину, не був першим житлом, яке збудувала цивілізована людина на цьому самому місці. Вулиця Пінчонів спершу називалася провулком Моула — за ім'ям свого первісного поселенця, повз хатину якого бігла стежка,

торована коровами. Природне джерело чистої та смачної води — рідкісний скарб на морському півострові, де була розташована пуританська колонія, — змусило Метью Моула збудувати свою хижу з косматою солом'яною покрівлею на цьому не надто зручному місці, позаяк воно було надто віддаленим від того, що тоді називали центром селища. Коли ж років через тридцять чи сорок поселення розрослося в місто, це місце, зайняте грубо збитою халупою, надзвичайно сподобалося одному статному й дужому чоловікові, який висунув наполегливі претензії на володіння як цією ділянкою, так і великою смугою навколишніх земель, маючи впливовість, якою наділив його уряд. Цим претендентом був полковник Пінчон, відомий нам за кількома рисами характеру, збереженими переказом, як енергійний добродій, непохитний у своїх намірах.

Метью Моул, зі свого боку, попри своє низьке звання, теж вирізнявся особливою завзятістю в захисті того, що вважав своїм, і впродовж кількох років був у змозі обробляти один чи два акри землі, які власноруч очистив від первісного лісу під садибу. Нам невідомий жодний писемний документ про цю суперечку. Наша інформація про всю подію ґрунтується здебільшого на переказі. Тому було б надто сміливо й, либонь, несправедливо робити рішучий висновок про законність чи незаконність дій обох сторін, хоч, утім, переказ поставив під сумнів, чи не перейшов полковник Пінчон межу своїх прав, щоб привласнити собі невелике обійстя Метью Моула. Цю підозру найбільше підтверджує той факт, що суперечка між двома нерівними супротивниками — і до того ж у період, коли особистий вплив мав

набагато більше ваги, ніж нині, — тривала кілька років і закінчилася лише зі смертю власника суперечливої ділянки. Його смерть також сприймається в наш час інакше, ніж півтора століття тому. Чоловік надав незнатному імені власника хатини якогось жахливого значення, тож згодом здавалося дуже відважною справою зорати невеликий простір, зайнятий його житлом, чим згладити слід і цього житла, і пам'ять про нього в народі.

Щиро кажучи, старого Метью Моула стратили за чаклунство. Він був однією з жертв цього жахливого забобону, який, до речі, доводить нам, що в старовинній Америці сильні стани, що стояли на чолі народу, поділяли так само будь-яку фанатичну помилку свого створіння, як і найтемніша голога. Духовенство, судді, державні сановники — найрозумніші, спокійні, непорочні люди свого часу — найгучніше схвалювали іноді криваве дійство, й останні усвідомлювали себе вельми обдуреними. Так само похмурий бік їхньої поведінки становить дивна нерозбірливість, із якою вони переслідували бідних і старезних людей, як це було у віддалені часи, а також осіб усіх звань, рівних собі, своїх братів і дружин. Тож не дивно, якщо посеред такої мішанини нещасна особа, така незначна, як Моул, опинилась на місці страти, сливе непомічена в натовпі своїх товаришів по долі.

Проте згодом, коли минув фанатизм цієї епохи, згадали, як гучно полковник Пінчон вторив спільному лементу, щоб ділянка землі була очищена від чаклунства. Гомоніли тишком-нишком і про те, що він мав свої причини домагатися такого запеклого осуду Метью Моула. Кожен знав, що нещасний протестував проти жорсто-

кості, особистої злості свого переслідувача й оголосив, що його, Моула, ведуть на смерть через його майно. У хвилину самої страти — коли нещасному в присутності полковника Пінчона, який верхи на коні споглядав із похмурим виглядом на цю жахливу сцену, уже одягли зашморг на ший, — Моул звернувся до нього з ешафота й промовив пророцтво, достеменні слова якого збережені як історією, так і домашніми переказами. «Бог, — заявив приречений, вказуючи пальцем і вперши зловісний погляд у бездушне обличчя свого ворога, — напоїть його моєю кров'ю!»

Після смерті уявного чарівника його вбоге господарство стало легкою здобиччю полковника Пінчона. Та коли поширилася чутка, що полковник має намір будувати собі будинок — великий, міцно зрубаний із дубових брусів дім, розрахований на багато поколінь уперед, — на місці, яке раніше займала халупа Метью Моула, сільські кумасі часто під час розмови хитали головами. Не висловлюючи вагомих сумнівів у тому, що впливовий пуританин під час згаданого нами процесу діяв сумлінно та справедливо, вони, проте, натякали, що той хоче будувати свій маєток на могилі не зовсім покійного. Будинок міститиме у своїх стінах колишню оселю повішеного чаклуна, отже, надасть певне право духу Метью Моула розгулювати в нових покоях, де майбутні молоді подружжя влаштують свої спальні й де народжуватимуться на світ нащадки Пінчона. Жах та огида, нав'язані злочином Моула, і страшний спогад про його страту затьмарюватимуть свіжий тиньк стін і заздалегідь передадуть їм запах старого, смутного будинку. Дивно, що, маючи у своєму розпорядженні стільки зем-

лі, вкритої листям ще невинних лісів, полковник Пінчон вибрав для своєї садиби саме це місце!

Однак пуританин-воїн і водночас суддя був не такий чоловік, щоб відмовитися від свого обдуманого плану зі страху перед примарами або з порожньої чутливості, хай якою була для неї підстава. Якби йому сказали про шкідливе повітря, це, мабуть, ще якось би подіяло на нього, проте зі злим духом він готовий був боротися в будь-який час. Обдарований такою масивною й твердою основою, як шматок граніту, й укріплений понад те, як залізними сполуками, так і непохитною стійкістю у своїх намірах, полковник, хай що задумав, був до кінця вірним собі, не допускаючи й думки, що йому можна було перечити. Щодо певної делікатності, яка походить від витонченого почуття, то полковник був зовсім до неї нездатний. Отже, ніщо не заважало йому копати льох і закладати глибоко фундамент свого будинку на тому самому місці, яке кількадесят років тому Метью Моул уперше очистив від лісового листя.

Дивна, а на думку деяких осіб, навіть знаменна обставина: не встигли працівники взятися за справу, як згадане вище джерело втратило чудові властивості своєї води. Чи були його водянні жили порушені глибиною нового льоху, чи тут ховалася якась таємничіша причина, тільки відомо, що вода в джерелі Моула, як його все одно називали, стала жорсткою та солонуватою. Вона й досі така, і кожна стара сусідка запевнятиме вас, що від неї зароджуються різні внутрішні хвороби.

Можливо, читачеві здасться дивним, що господар теслярів, які працювали над новим будинком, був не хто інший, як син того самого чоловіка, в якого відібрали

його власність. Імовірно, він був тоді найкращим майстром, а може, полковник вважав за потрібне — чи був спонуканий якимось і кращим почуттям — відкинути всю свою ворожнечу проти наступного покоління знищеного суперника. Утім, такою була спекулятивність того століття, що син був готовий заробити чесні гроші, чи, краще сказати, порядну кількість фунтів стерлінгів, навіть у смертельного ворога свого батька. Хай там як, а Томас Моул був архітектором Будинку із сімома башточками й виконав свою справу так чесно, що дубова споруда тримається й досі.

Отже, величезний будинок заклали. Скільки я його пам'ятаю, а ці мої спогади родом з дитинства, він завжди був старий. На мій погляд, це найкращий і найміцніший зразок давно минулої епохи й водночас сцена подій, сповнених зацікавлення, можливо, набагато більшою мірою, ніж пригоди сірих феодалських замків. Він завжди був для мене стародавнім житлом, і тому мені було дуже складно уявити блиск новизни, коли його вперше осяяло сонце. Враження від його справжнього стану, до якого будинок ішов упродовж ста шістдесяти років, неминуче затьмарюватиме картину, на якій ми хотіли б уявити зовнішній вигляд оселі того ранку, коли пуританський магнат закликав до себе в гості все місто.

В обійсті мало відбутися освячення разом зі святом новосілля. Після молитви й проповіді поважного пана Гітінсона й після співу псалма об'єднаними голосами присутніх, для нижчих почуттів готувалася рясна полива з пива, сидру, вина та горілки, і, як стало відомо від декого, варто було чекати й засмаженого цілком бугая або принаймні майстерно нарізаних частин яловичини

в кількості, що вагою й об'ємом дорівнює цілому бику. Тулуб кози, застреленої за двадцять верст, став основою для великого паштету. Тріска вагою шістдесят фунтів, спіймана в затоці, була розварена в чудову юшку. Словом, комин нового будинку, викидаючи в повітря кухонний дим, наповнював усю околицю ароматом яловичини, дичини та риби, рясно приправлених запашними травами та цибулею, тож уже сам запах такого свята, долітаючи до кожного носа в місті, був водночас і запрошенням, і збудженням апетиту.

Провулок Моула, або, як його назвали тепер, вулиця Пінчонів, у призначену годину була заповнена народом. Кожен, підійшовши до будинку, оглядав низу догори величну будівлю, яка віднині мала посісти почесне місце між жителями всього роду. Вона дещо віддалилася від межі вулиці, але радше з гордості, ніж зі скромності. Весь фасад був прикрашений дивними фігурами, витвором грубої готичної фантазії, виліпленими опукло або вирізаними на блискучому тиньку з глини, кременю та битого скла, що одягали дерев'яні стіни. По всіх кутах сім гострих башточок зі шпильями підносилися до неба, вінчаючи цілу родину будівель, що дихала за допомогою одного величезного комина. Численні перегородки у вікнах, зі своїм дрібним, вирізаним алмазом склом, пропускали сонячне світло в залу та інші покої, тим часом як другий поверх, висуваючись уперед над першим, кидав тінь і меланхолійну похмурість на нижні кімнати. Дерев'яні кулі, прикрашені різьбленням, були прикріплені під виступами горішнього поверху. Невеликі залізні спіралі прикрашали кожен із семи шпилів. На трикутнику шпилья,

що витріщався на вулицю, того ранку був закріплений сонячний годинник, на якому сонце показувало все ще першу світлу годину історії, якій не судилося тривати так само світло. Навколо будинку земля була ще завалена трісками, обрізками дерева, дошками та битою цеглою. Усе це, вкупі з нещодавно підкопаним ґрунтом, що не встиг іще порости травою, посилювало враження дивовижності та новизни, що справляє на нас будинок, який посів не зовсім своє місце в повсякденному людському житті.

Головний вхід, що майже дорівнював ширині церковних дверей, розмістився в кутку між двома передніми башточками й був прикритий відкритим портиком, під яким була влаштована крамничка. Й ось під склепіння цього дверного навісу, зачіпаючись ногами за ще не обтертий поріг, зайшли парох церкви, старійшини громади, судді й усе, що було аристократичного в місті чи околиці. Туди ж посунули й плебейські стани, так само вільно, як і їхні провідники, тільки в більшій кількості. Утім, біля самого входу до будинку стояли двоє слуг, вказуючи деяким гостям дорогу до сусідньої кухні, а інших пропускаючи в найкращі кімнати. Гостинність тут виявляли всім, але з суворим дотриманням вищого чи нижчого звання кожного. У ту епоху оксамитовий одяг похмурого кольору, але багатий — густо складені брижі й банти, шиті рукавички, поважні бороди й наказовий вираз на обличчі — давали змогу легко відрізнити знатного пана від купця, з його заклопотаною зовнішністю, або від ремісника, в його шкіряній куртці, який пробирається до будинку, що він, можливо, сам же допомагав будувати.

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ I. Старовинний рід Пінчонів	7
Розділ II. Вікно крамнички дріб'язків	33
Розділ III. Перший покупець	44
Розділ IV. День за лядою	57
Розділ V. Травень і листопад	73
Розділ VI. Джерело Моула	90
Розділ VII. Гість	102
Розділ VIII. Пінчон сьогодні	119
Розділ IX. Кліффорд і Фібі	136
Розділ X. Сад Пінчонів	149
Розділ XI. Аркове вікно	164
Розділ XII. Дагеротипіст	179
Розділ XIII. Аліса Пінчон	193
Розділ XIV. Прощання Фібі	217
Розділ XV. Насуплені брови та усмішка	229
Розділ XVI. Кімната Кліффорда	247
Розділ XVII. Утеча двох сов	260
Розділ XVIII. Повернення до Пінчона	272
Розділ XIX. Алісині букетики	280
Розділ XX. Едемська квітка	294
Розділ XXI. Від'їзд	303